

В. А. Дідковський, начальник кафедри вогневої та спеціальної фізичної підготовки навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ

РІВНІ ФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розкрито і проаналізовано головні рівні фізичної готовності майбутніх працівників міліції, які є важливими компонентами їх загальної фахової підготовки і набувають особливого значення для підвищення рівня володіння специфічними уміннями і навичками, необхідними для якісного виконання оперативно-службових завдань.

***Ключові слова:** готовність; критерії; компоненти; рівні; особистість; мотиви; професійно орієнтована фізична підготовка.*

Служба в міліції, як і будь-яка інша діяльність, вимагає свого професіоналізму. Професійні обов'язки міліціонера здатна виконувати лише людина з усвідомленням високої відповідальності за результати виконання службових завдань, яка володіє комплексом спеціальних знань і практичних навиків, котрі здобуті у результаті загальної та спеціальної підготовки і забезпечують постійну готовність працівника міліції до чіткого виконання складних, часом небезпечних завдань.

Наявність відповідних рівнів професійно спрямованих фізичних можливостей працівника міліції є неодмінною умовою розвитку його творчого потенціалу та успішного виконання ним професійних обов'язків.

Водночас для сучасного правоохоронця характерна дещо парадоксальна ситуація, за якою фізична готовність як необхідна умова професійної й особистісної самореалізації знаходиться на неналежному рівні, що є значною перешкодою для ефективного протистояння злочинцю у ситуаціях, у яких необхідне застосування заходів фізичного впливу.

Проблемі готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені Б. Г. Ананьєв, І. Т. Бжалава, М. І. Дьяченко, Л. А. Кандибович,

Я. Л. Коломинський, А. Р. Лурія, Л. С. Нерсисян, Р. І. Лучечко, А. Ц. Пуні, Д. М. Узнадзе, О. М. Чернікова та ін.

Питання визначення особистих властивостей і якостей висвітлено у працях В. П. Беспалька, Л. І. Божович, Р. А. Бокарева, М. Я. Віленського, В. З. Ільїна, В. О. Сластьоніна, В. Д. Шадрікова та ін.

Головною передумовою виникнення і популяризації поняття “фізична готовність” є розвиток кількох відносно самостійних теорій і концепцій: “придатність до військової служби”, “придатність до навчання”, “спортивна форма”, “мобілізаційна готовність до спортивних дій”, “готовність до праці”, “готовність до бойових дій”.

Аналіз і узагальнення публікацій про усі ці терміни свідчать, що підставою для виникнення терміна “фізична готовність” стало те, що поширені у різних сферах життєдіяльності людини такі вирази, як “фізичні якості”, “фізичні здібності”, “фізичний розвиток”, “фізична підготовленість”, “фізична удосконаленість” та ін., розкриваючи якісні особливості фізичної організації людей, не повною мірою відтворюють відповідність рівня розвитку їх фізичних властивостей конкретним вимогам того чи іншого виду діяльності.

Метою статті є визначення та характеристика рівнів фізичної готовності до професійної діяльності майбутніх працівників міліції.

Необхідно зазначити, що проблема готовності (соціальної, професійної, психологічної, життєвої, педагогічної, побутової) отримала широке висвітлення у теорії як психології, так і педагогіки. Як визначає В. І. Даль: “... готова (про людину), та що приготувалася, така, що зібралася зовсім, що пристосувалася до чогось; яка може та бажає виконувати. Готуватися, збиратися, знаряджатися, налаштовуватися на щось. Готовність же – стан чи властивість готового” [1, с. 387–388].

У науковій літературі рівнем називають співвідношення “вищих” і “нижчих” шаблів розвитку структур тих чи інших об’єктів або процесів і виділяють: низький, середній і високий [2, с. 141]; дуже високий, високий, середній, низький і дуже низький [3, с. 59]; продуктивний (або високий), перехідний (середній) та виконавський (репродуктивний, низький, пасивний) [4, с. 103].

Готовність людини до виконання будь-якої діяльності має багаторівневий характер і на кожному з рівнів витримує зміни. У науково-педагогічній літературі існують різні підходи до визначення рівнів виконання людиною тієї або іншої діяльності.

Деякі автори як обґрунтування під час виділення рівнів розглядають наявність творчої основи виконання діяльності. Так, В. А. Сластьонін виділяє такі рівні: інтуїтивний, репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний і творчий [5, с. 83]. В. П. Беспалько розглядає репродуктивний без підказки, репродуктивний з підказкою, евристичний і творчий рівні. Цей підхід є переважним у його педагогічних працях [6, с. 118].

Інший підхід запропоновано в працях М. Я. Віленського. Він виділяє рівні розвитку фізичної культури на підставі спрямованості особистості на виконання діяльності. Це такі рівні:

ситуативний, за яким у цілому відсутнє позитивне ставлення до освоєння цінностей предмета, який досліджується, немає прагнення до його пізнання, цілеспрямованого використання у житті. Інтерес і активність виникають в умовах незвичайності, новизни, у разі наслідування;

рівень початкової грамотності характеризує освоєння окремих найпростіших елементів, спрямованість використання яких – особиста;

рівень освіченості відбиває пізнання істотних положень досліджуваного предмета, інтерес до предметного змісту діяльності;

рівень творчого використання показує глибину розуміння і переконаність у практичній необхідності предмета вивчення. Пізнавальні інтереси належать до загальної спрямованості особистості, системи її життєвих цілей і планів [7, с. 36].

Третій підхід також є актуальним для нашого дослідження. Він відображений у працях Є. О. Климова. Останнім виділяються такі рівні, що характеризують людину як суб'єкт професійної діяльності:

рівень мікроелементів дії – рівень важливих, але малопідзвітних особливостей, які майже не піддаються довільній регуляції дій, пізнавальним і виконавчим актам, процесам мотивації дій;

рівень макроелементів дії – відбиття дійсності на сенсорному, перцептивному і репрезентативному (уявному і логічному) рівнях, здійснення виконавчих актів на пізнавальному виконавчому рівні, рівні самооцінки і саморегуляції параметрів дії;

рівень дії – здатність побудувати адекватне логіці уявлення мети; здатність довільної регуляції, саморегуляції мотивів, елементів дій, рухів, актів уваги, орієнтування; здатність засвоїти й здійснити певні виконавські операції на руховому, сенсорно-перцептивному, інтелектуальному, соціальному рівнях;

рівень діянь – орієнтування в людській картині світу, світогляд, життєві цілі, ідеали, ціннісні уяви, професійні особистісні плани; система відносин до різних сторін дійсності; орієнтування у своїй безпосередній діяльності; свідомість своїх можливостей, станів у реальній ситуації; вольові якості, здатності, що забезпечують виконання задумів; конкретні мотиви діяльності; загальна працездатність [8, с. 106].

Такий підхід до виділення рівнів має неабияку цінність для нашого дослідження, оскільки він, на наш погляд, досить повно відображає виконання фізичної діяльності.

Узагальнивши різні підходи учених до виділення рівнів готовності людини до здійснення тієї або іншої діяльності, визначили такі рівні професійно-орієнтованої фізичної підготовки майбутніх офіцерів міліції: професійно-ознайомчий, професійно-виконавський, професійно-творчий.

Професійно-ознайомчий рівень готовності – це початковий рівень, який характеризується емоційно нейтральним або негативним ставленням до виконання професійно-фізичної діяльності, відсутністю сталості, низькою інтенсивністю її виконання. На цьому рівні слабо сформовані вольові якості, відсутня усвідомленість вибору мети та засобів для її досягнення, перевага надається пізнавальній спрямованості мотивів, які є нестабільними і несталими, хоча і мають позитивне забарвлення. Мотиви, орієнтовані на тривалу часову перспективу взагалі, відсутні і не мають достатнього впливу на поведінку особи. Задоволеність своєю діяльністю досить слабка. Перевага таких фаз працездатності, як стомлення, слабка

підготовленість до станів м'язового й психічного навантаження викликають певні стани організму, що заважають продуктивному здійсненню діяльності: апатію, нудьгу, сонливість; наявність тимчасових ситуативних станів, що періодично виникають у процесі діяльності. Формування конкретних рухових умінь і навичок відбувається тільки в ознайомчій фазі на етапі уявлення про рухову дію та її осмислення.

У діях, що використовуються, бачиться мала їх доцільність, недостатня адекватність поточному стану об'єкта праці. Низький рівень виконання окремих рухів (точність, влучність, спритність, координованість), часткова наявність основних і спеціальних фізичних якостей спричиняють низький рівень виконання дій, що виявляється у ситуативному використанні способів діяльності.

На професійно-виконавському рівні фізичної готовності є видимим стале позитивне забарвлення емоційного ставлення до виконання професійно-фізичної діяльності. Джерелом вольових дій слугують внутрішні спонукання, достатня розвиненість вольових якостей; сили волі, витримки й самовладання, дисциплінованості. Усвідомленість і складність вольової поведінки визначені свідомістю вибору мети й засобів для її досягнення.

На цій стадії в основному переважають пізнавальні мотиви, які знаходяться на навчально-пізнавальному рівні, орієнтовані на засвоєння способів отримання знань та самостійного їх нагромадження. Безпосередні спонукання підпорядковуються їх усвідомленим формам, а окремі мотиви вже виступають у гармонії і погодженості між собою. Крім того, позитивно окреслені мотиви характеризуються стабільністю та сталістю, а присутність мотивів, орієнтованих на тривалу часову перспективу, здійснює їх безпосередній вплив на поведінку.

Сукупність знань з головних розділів фізичної підготовки має структурований вигляд і реалізується не тільки у функціях прийняття та перероблення інформації, а й прийняття рішень: вибір предмета праці, засобів, умов, способів дії та ін.

Конкретні рухові уміння і навички вже сформовані, а стандартизований ступінь їх розвитку (автоматизація елементів дії) виражена у репродуктивному способі їх застосування.

Також чітко на цьому рівні виявляється задоволеність своєю діяльністю і перевага фази сталої працездатності, оскільки організм уже підготовлений до станів м'язового й психічного навантаження, а присутність емоційно-позитивних і вольових станів є домінуючою над виникненням станів напруги, стомлення, стресу, психічної напруженості.

У використовуваних діях простежується їх доцільність та адекватність поточному стану об'єкта праці, можливість виконання окремої дії за допомогою різних груп м'язів.

Разом із тим за наявності сформованих основних і спеціальних фізичних якостей, орієнтовних виконавських діях, якість рухів (точність, влучність, спритність, координованість) є середньою, самі дії узагальнені, а індивідуальний стиль діяльності відсутній.

Професійно-творчий рівень фізичної готовності характеризується сильним і сталим позитивним забарвленням емоційного ставлення до виконання професійно-фізичної діяльності. Вольова поведінка стає свідомою, що виявляється у свідомості вибору мети й засобів для її досягнення, а джерелом вольових дій слугують внутрішні спонування. Вольові якості особистості, а саме: сила волі, витримка і самовладання, цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, рішучість, послідовність, самоконтроль, дисциплінованість набувають свого максимального розвитку.

При цьому є пізнавальні і соціальні мотиви діяльності та перевага надається мотивам самоосвіти (орієнтація на придбання додаткових знань і потім на побудову спеціальної програми самовдосконалення) і широким соціальним мотивам (борг і відповідальність, розуміння соціальної значимості діяльності).

Окремі мотиви погоджені і гармонують між собою, а позитивно окреслені мотиви стабільні та стійкі. Мотиви, орієнтовані на тривалу часову перспективу, цілісні і надійні. Послідовність у судженнях і поведінці зумовлена вірністю певним принципам та ідеалам, здатністю до вольових зусиль заради цих ідеалів і цінностей. Перевага внутрішніх стимулів над зовнішніми виражає активність життєвої позиції та стимулює завзятість у досягненні мети.

Система знань з основних розділів фізичної підготовки є сформованою і здатною до постійного збагачення.

Кістяк рухових умінь і навичок сформований як ступінь, що варіює їх розвиток, а саме – пристосування конкретних дій до різних ситуацій та творче їх застосування. Також зазначається наявність адекватної мобілізації, загальне психічне налаштування на виконання професійної діяльності, задоволеність як самою діяльністю, так і її результатами.

На цьому рівні усвідомлюється доцільність виконуваних дій, їх адекватність застосуванню, поліефектність (можливість виконання однієї дії за допомогою різних груп м'язів), адекватне співвідношення автоматичних (фіксованих) і тих, що перебудовуються (мінливих) компонентів. Наявність орієнтовних, виконавських, коректувальних і завершальних (пов'язаних з перевіркою якості) дій характеризується високою якістю та рівнем виконання рухів, їх високою узагальненістю, скороченістю і ступенем засвоєння під час яскраво вираженому індивідуальному стилі діяльності та сформованих основних і спеціальних фізичних якостей.

Таким чином, визначення рівнів фізичної готовності працівників міліції до виконання професійних обов'язків має важливе значення для підвищення рівня володіння специфічними умінями і навичками, необхідними для якісного виконання оперативно-службових завдань. Майбутні працівники правоохоронних органів можуть мати різний рівень професійно-фізичної підготовки: професійно-ознайомлювальний, професійно-виконавський або професійно-творчий, але кожен із цих рівнів є особливим компонентом їх загальної фахової підготовки.

Список використаних джерел

1. Даль Владимир. Толковый словарь живого великорусского языка / Даль Владимир. – М. : Рус. яз., 1981. – Т. 1. – А-З. – 699 с.
2. Шестакова Т. В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення : дис. .... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. В. Шестакова. – К., 2006. – 244 с.
3. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. В. Діденко. – Хмельницький, 2003. – 155 с.

4. Харченко П. В. Формування готовності до професійного саморозвитку у майбутнього педагога-музиканта : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / П. В. Харченко. – К., 2004. – 246 с.
5. Сластьонін В. А. Формування особистості вчителя радянської школи в процесі професійної підготовки / Сластьонін В. А. – М. : Освіта, 1976. – 160 с.
6. Беспалько В. П. Доданки педагогічної технології / Беспалько В. П. – М. : Педагогіка, 1989. – 192 с.
7. Віленський М. Я. Професійна спрямованість фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей / М. Я. Віленський, Р. С. Сафін. – М. : Вища шк., 1989. – 158 с.
8. Климов Є. О. Введення в психологію праці / Климов Є. О. – М. : МДУЛ, 1988. – 199 с.